

Rytų kaimynystės atspindžiai

Dvisavaitinė informacinė svarbiausių įvykių Rytinėje kaimynystėje apžvalga

Nr. 5 (5) //2009 10 27 - 11 10

EESC

Rytų Europos studijų centras

Ties krizės riba atsidūrė ne tik Sąjunginė valstybė, bet ir dvišaliai Rusijos-Baltarusijos santykiai

Spalio 28 d. Maskvoje įvyko Rusijos ministro pirmininko Vladimiro Putino susitikimas su Baltarusijos ministru pirmininku Sergėjumi Sidorskiu ir Sąjunginės valstybės Ministrų tarybos posėdis. Pagrindiniu diskusijų objektu turėjo būti tolimesnė sąjunginės Baltarusijos-Rusijos valstybės raida. Sąjunginės valstybės projekto stagnacija, kurią atspindėjo ir šis susitikimas, jau nieko nebestebina, tačiau, analitikų teigimu, reikšmingesnis ir simptomiškas buvo pats susitikimo tonas, rodantis atšalusį Rusijos vadovų požiūrį į santykius su Baltarusija.

Susitikimo metu didžiausias dėmesys skirtas ekonominiam bendradarbiavimui. Baltarusijos atstovų išsakyti su ekonominiu bendradarbiavimu susiję lūkesčiai itin dideli bei gausūs. Analitikų nuomone, tai rodo, kad Baltarusijos ūkio padėtis gali būti sunkesnė, nei prognozuota iki šiol, todėl bendradarbiavimas su Rusija ir jos parama įgyja vis didesnę svarbą. Kita vertus, neatmestina, kad Baltarusija siekia savo interesams išnaudoti NVS rėmuose inicijuotus integracijos projektus ir patikrinti, kiek Rusija bus linkusi nusileisti.

- Baltarusijos atstovai išreiškė viltį, kad iki šių metų pabaigos pavyks atgaivinti dvišalės prekybos su Rusija apimtį, nuo pasaulinės ekonominės krizės pradžios 2008 m. rudenį sumažėjusias 42 procentais. Tokį prekybos nuosmukį greta kitų veiksnių sąlygojo ir dvišaliai prekybiniai konfliktai.

- Baltarusija pakartotinai kėlė klausimą, kada Rusija Baltarusijai suteiks likusią 500 mln. JAV dolerių vertės paskolos dalį. Visa šios Rusijos paskolos Baltarusijai vertė siekia 2 mlrd. USD, pusė šios sumos Baltarusijai buvo suteikta praėjusių metų pabaigoje, dar 500 mln. JAV dolerių buvo išmokėti per 2009 metus, tuo tarpu paskutinė jos dalis tapo politinių manipuliacijų objektu, o jos išmokėjimas buvo nuolat vilkinamas.

- Itin reikšmingas Baltarusijai klausimas – susitarimas dėl Baltarusijai palankių gamtinių dujų kainų išsaugojimo. Rusiškų dujų kainos Baltarusijai padidinimas iki europinės kainos jau ateinančiais metais ekonominio nuosmukio sąlygomis Baltarusijos ūkiui ir A. Lukašenkos režimui reikštų itin didelį smūgį. Kainų kilimas individualiems vartotojams gali pastūmėti didelę dalį gyventojų iki skurdo ribos ir palaužti neefektyvią Baltarusijos pramonę. Baltarusijos atstovai vylėsi, kad pavyks atidėti europinės dujų kainos pritaikymo Baltarusijai datą nuo 2011 iki 2015 metų. Kitas svarbus Baltarusijos-Rusijos energetikos darbotvarkės klausimas – galutinis Rusijos vadovų sprendimas dėl kredito atominės elektrinės Baltarusijoje statyboms. Baltarusijos vyriausybė tikėjosi, kad susitarimą dėl kredito pavyks pasiekti dar šiais metais, o statybas pradėti ateinančiais metais.

- Baltarusija jau anksčiau buvo išreiškusi norą Kazachstano, Rusijos ir Baltarusijos Muitų sąjungos (pradėsiančios veikti nuo kitų metų pradžios) kontekste įsigyti Rusijos energetikos objektus Rusijos vidaus kainomis. Taip pat išreikštas pageidavimas, kad dalis pajamų už rusiškos naftos eksportą atitektų Baltarusijai kaip vakarinę Muitų sąjungos sieną administruojančiai šaliai.

Tačiau Rusijos atstovai nebuvo linkę nusileisti nė vienu Baltarusijai aktualienu klausimu. Svarstant paskolų Baltarusijos ūkio stabilizavimui bei naujos atominės elektrinės statyboms klausimus, Rusija pasiūlė Baltarusijos vadovams kreiptis į kol kas neegzistuojantį Eurazijos ekonominės bendrijos¹ antikrizinį fondą. Toks Rusijos pasiūlymas nevienareikšmiškai atspindi abejingumą Baltarusijos reikalavimams: net geriausiu atveju minėtas fondas pradės veikti tik ateinančių metų viduryje. Galimybė iš jo gauti paskolą infrastruktūriniam projektams (tokiems kaip atominės elektrinės statybos) kol kas neapibrėžta. Tai, kad derybas dėl paskolos atominėi jėgainei reikės pradėti iš naujo, net sėkmės atveju atidės statybų pradžią neapibrėžtam laikui. Apžvalgininkai pastebi, kad nors artėja Baltarusijos-Rusijos sąjunginės valstybės steigimo jubiliejus (Rusija ir Baltarusija akta dėl Sąjunginės valstybės įkūrimo pasirašė 1999 m. gruodžio 8 d.), bendra vidaus ir užsienio politikos darbotvarkė taip ir netapo kokybiškesnė. Integracija ir bendradarbiavimas technokratiname lygmenyje beveik nevyksta, o dvišaliai klausimai sprendžiami tik aukščiausiu lygmeniu. Tokia tendencija akivaizdi ne tik kalbant apie Sąjunginę valstybę, bet ir kitus NVS erdvės integracijos projektus, todėl leidžia daryti pesimistines prognozes dėl būsimosios Kazachstano, Rusijos ir Baltarusijos Muitų sąjungos sėkmės. Analitikų teigimu, fakto, kad aukščiau išvardytų prekybinių klausimų nepavyko išspręsti Sąjunginės valstybės formatu, nereikia vertinti kaip santykių atšalimo. Kita vertus, konkrečių pažadų nebuvimas liudija, kad Baltarusijos ir Rusijos aktualiausias klausimas laukia sunkios ir Baltarusijai nepalankios derybos aukščiausiu valstybių vadovu lygmeniu. Rusijos paskolų politika kitų valstybių atžvilgiu rodo, kad nenoras suteikti kreditus Baltarusijai nesulijęs su Rusijos nesugebėjimu išduoti paskolą (kitų Rusijos išduodamų tarptautinių paskolų kontekste Baltarusijai būtinos paskolos santykinai mažos), todėl sprendimas ignoruoti Baltarusijos atstovų prašymus yra akivaizdžiai politinio pobūdžio.

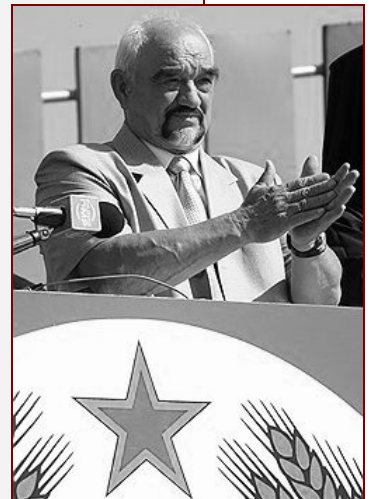
● Parengta remiantis: *Eurasianhome.org, Kommersant.ru*
(Nuotrauka iš *www.premier.gov.ru*)

Padnestrės paradoksas: ar prorusiška Padnestrės politika didina įtampą santykiuose su Rusijos vadovais?

Spalio 23 d. separatistinės Padnestrės *de facto* prezidento Igorio Smirnovovo vadovaujama iniciatyvinė grupė pateikė Padnestrės *de facto* parlamento tvirtinimui naujosios Padnestrės konstitucijos tekstą bei siūlymą surengti referendumą dėl konstitucijos priėmimo 2010 m. sausio 24 dieną. Konstitucijos projekte numatoma stiprinti prezidento galias ir įtvirtinti teisinę prielaidą Padnestrės inkorporavimui į Rusijos federacijos sudėtį. Tačiau ekspertai teigia, kad tokie Padnestrės planai utopiniai. Rusijos vadovai nepritaria nei prezidento institucijos stiprinimui, nei Padnestrės inkorporavimui į Rusijos teritoriją, o naujos konstitucijos projektas įnešė įtampą tiek į Padnestrės vidaus politinę sistemą, tiek į santykius su Rusija.

Padnestrės *de facto* parlamentas sprendimą dėl referendumo surengimo 2010 metų sausio 24 d. ketina priimti šių metų lapkričio 18 dieną. Tačiau, analitikų teigimu, parlamento sprendimas didelės reikšmės neturi – net jei parlamentas atmestų referendumo idėją, referendumas vis tiek galėtų būti surengtas surinkus 15 tūkst. rinkėjų parašų (I. Smirnovas tikina, kad šie parašai jau surinkti). Būsimojo referendumo rezultatai taip pat kelia mažai abejonių – nekyla abejonių, kad autoritariniam I. Smirnovovo režimui pavyks pasiekti teigiamus rezultatus.

Priežastys, paskatinusios I. Smirnovovo administraciją kuo greičiau imtis institucinės reformos – politiniai pokyčiai Moldovos politiniame gyvenime ir įtampa separatistinės respublikos viduje. Padnestrės prisijungimas prie Rusijos ir konstitucinė reforma visuomet buvo *de facto* Padnestrės prezidento I. Smirnovovo prioritetinė ilgalaikės regiono raidos kryptis, tačiau pastaruoju metu šias iniciatyvas paskatino provokarietiškos ir mažesnį dėmesį rusakalbiam šaliai gyventojams skiriančios Moldovos valdančios koalicijos sėkmė. I. Smirnovovo teigimu,

¹ Eurazijos ekonominės bendrijai priklauso Baltarusija, Kazachstanas, Kirgizija, Rusija, Tadžikistanas ir Uzbekistanas.

tokiomis sąlygomis Padnestrės ir Moldovos santykių stabilizavimas sunkiai įsivaizduojamas: Moldovos siekis iš „išaldyto“ konflikto zonos išvesti Rusijos kariuomenę destabilizuotą situaciją Padnestrėje, o Moldovos suartėjimas su Rumunija prieštarautų Padnestrės interesams.

Kita vertus, politiniai nesutarimai separatistinės respublikos viduje taip pat paskatino I. Smirnovą imtis reformų, silpninančių parlamentą ir stiprinančių prezidento instituciją. Ekspertai pažymi, kad naujoji konstitucija, jei būtų priimta, dar labiau sustiprintų Padnestrės prezidento galias. Konstitucijos projekte numatoma nauja dviejų rūmų parlamento struktūra, prezidento teisė paleisti Žemuosius rūmus ir tiesiogiai skirti Aukštųjų rūmų atstovus, ministrą pirmininką ir viceprezidentą. Naujojoje Padnestrės konstitucijoje neribojamas ir prezidento kadencijų skaičius. Šių metų pavasarį, suintensyvėjus įtampai tarp tuometinio Padnestrės *de facto* parlamento pirmininko Jevgenijaus Ševčiuko ir *de facto* prezidento I. Smirnovas (dėl J. Ševčiuko iniciatyvos apriboti viceprezidento galias ir įsteigti ministro pirmininko instituciją), J. Ševčiukas buvo priverstas atsistatdyti. Tačiau faktinio Padnestrės parlamento daugumą vis dar sudaro jo vadovaujamas judėjimas „Atsinaujinimas“. Konstitucinė reforma leis I. Smirnovui „išspręsti“ šią problemą: patvirtinus konstituciją referendume, jau 2010 m. vasario mėnesį I. Smirnovas galėtų paleisti parlamentą, o dėl konstitucijos pakeitimų naujuose rinkimuose „Atsinaujinimo“ judėjimui nebūtų sudarytos sąlygos gauti daugumą parlamente.

Ekspertai atkreipia dėmesį, kad naujoji Padnestrės konstitucija didžiąja dalimi atkartoja Rusijos Federacijos konstituciją, perimdama daugelį valdymo modelio, institucinės struktūros ir Rusijos politinės sistemos ypatumų. Su Rusijos teisine sistema harmonizuota naujoji Padnestrės konstitucija leistų lengvai suderinti institucinius skirtumus – jos patvirtinimas sukurtų teisinę prielaidą Padnestrei tapti lygiavėriu Rusijos Federacijos subjektu. Padnestrės gyventojai dar 2006 m. rugsėjo 17 d. vykusio referendumo metu pasisakė už Padnestrės prisijungimą prie Rusijos Federacijos (prisijungimą prie Rusijos parėmė 97 proc. balsavusiųjų).

Nors 2006-aisiais Rusija buvo vienintelė valstybė pripažinusi minėtą referendumą teisėtu, šiandien Rusijos vadovai priešinosi Smirnovui planams: jie atvirai remia I. Smirnovą oponentą, politinio judėjimo „Atsinaujinimas“ vadovą Jevgenijų Ševčiuką. Rusijos sieki išsaugoti įtaką Padnestrės klausimo sprendimui rodo lapkričio pradžioje atnaujintos trejus metus stagnavusios 5+2 formato konsultacijos². Rusijos vadovybė atviru tekstu kritikuoja mėginimus harmonizuoti Padnestrės teisinę bazę su Rusijos Federacijos normomis. Kritikuodama Padnestrės *de facto* prezidentą I. Smirnovą Rusijos vyriausybė teigia, kad konstitucinė reforma Padnestrėje turi vykti nuosaikiai ir harmoningai, t. y. negalima dviejų pastarųjų dešimtmečių Rusijos konstitucinės patirties dirbtinai perkelti ir pritaikyti Padnestrėje.

Tačiau, ekspertų teigimu, tikroji Rusijos prieššinimosi priežastis – nuogaštavimai, kad naujoji Padnestrės konstitucija suteiks pernelyg dideles galias I. Smirnovui, kurį bus sunku kontroliuoti, o tai, savo ruožtu, apsunkins Padnestrės statuso klausimo sprendimą ir sumažins Rusijos įtaką. Rusija nėra suinteresuota ir Padnestrės inkorporavimu į federacijos sudėtį. Padnestrę nuo Rusijos geografiškai skiria Ukraina, todėl anklavo administravimas būtų sudėtingas, o spręstinių ekonominių ir socialinių klausimų regione daug, prisiimti tokią finansinę ir administracinę atsakomybę Rusija šiuo metu yra nepasirengusi. Labiau tikėtinas scenarijus – Padnestrės kaip nepriklausomos valstybės pripažinimas, tačiau ir toks sprendimas galėtų pakenkti Rusijos tarptautiniam įvaizdžiui, nukentėjusiam po Abchazijos ir Pietų Osetijos nepriklausomybės pripažinimo. Nepriklausomybės pripažinimas neatitinka Padnestrės vadovo lūkesčių ir prieštarauja Rusijos interesams regione – Rusijai kur kas parankiau Padnestrės klausimu išsaugoti *status quo*, kuris suteikia Rusijos vadovams daugiau politinio manevro laisvės ir įtakos. Ekspertai pažymi, kad, nepaisant Padnestrės faktinio prezidento pastangų savarankiškai formuoti separatistinės respublikos ateitį, Rusija sieks išlikti pagrindiniu faktoriumi, lemsiančiu Padnestrės klausimo sprendimą. Rusija Padnestrės atžvilgiu turi visas teines, politines, ekonomines bei energetines priemones jai parankiam rezultatui pasiekti. Kol kas Padnestrės klausimu Rusija laikosi laukimo taktikos, o jo sprendimą sieja su artėjančiais Moldovos ir Ukrainos prezidentų rinkimais bei Rusijos santykių su Vakarais raida.

● Parengta remiantis: *Kommersant.ru*, *Regnum.ru*
(Nuotrauka iš *Kommersant.ru*)

² Konflikto šalys: Moldova ir nepripažinta Padnestrės respublika; tarpininkaujanti organizacija – ESBO (Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija); Ukraina ir Rusija; stebėtojos – ES ir JAV.

Rusijos Lotynų Amerikos politika. Ekvadoro prezidentas Rafaelis Correa nepateisino Maskvos lūkesčių

Spalio 28 dieną su oficialiu trijų dienų vizitu Rusijoje lankėsi Ekvadoro prezidentas Rafaelis Correa. Pirmasis oficialus Ekvadoro vadovo vizitas Rusijoje turėjo pratęsti sėkmingą Rusijos bendradarbiavimą su Lotynų Amerikos valstybėmis (Nikaragva ir Venesuela). Ekvadoro prezidento vizito metu laukta svarbių sutarčių pasirašymo ir abipusių mainų – Rusija tikėjosi iš Ekvadoro paramos separatistinių Abchazijos ir Pietų Osetijos nepriklausomybės pripažinimo klausimu, o Ekvadoras – stambių Rusijos investicijų bei kredito. Tačiau Ekvadoras Rusijai aiškiai leido suprasti, kad Lotynų Amerikos šalimis nėra taip lengva

manipuliuoti, kaip Rusija galėjo tikėtis.

Rusijos užsienio politika Lotynų Amerikoje suaktyvėjo po 2008 m. rugpjūčio Rusijos ir Gruzijos karinio konflikto. Separatistinių Gruzijos regionų, Abchazijos ir Pietų Osetijos, nepriklausomybės pripažinimo klausimas tapo spekuliatyvios Rusijos užsienio politikos įrankiu, kurį pačios Lotynų Amerikos valstybės suprato kaip savitą energetinės partnerystės, rusiškų investicijų ir finansinės pagalbos pritraukimo būdą. Rusijos santykiai su Nikaragva ir Venesuela suformavo tendencingą dvišalių Rusijos ir Lotynų Amerikos šalių santykių modelį, grindžiamą Rusijos suteikiamomis paskolomis rusiškos ginkluotės įsigijimui ir Rusijos investicijomis Lotynų Amerikos šalyse mainais į Pietų Osetijos ir Abchazijos nepriklausomybės pripažinimą bei Rusijos kapitalo įsileidimą į Lotynų Amerikos valstybių energetikos sektorius.

Nepaisant didelių abipusių lūkesčių, tokio santykių modelio nepavyko pritaikyti R. Correa vizito Rusijoje metu. Ekvadoras Lotynų Amerikoje užima trečiąją vietą (po Venesuelos ir Meksikos) pagal turimus naftos išteklius, todėl Rusija itin suinteresuota esamų ir naujų naftos telkinių įsisavinimu. Maskva buvo išreiškusi rimtą susidomėjimą investicijomis Sopladora ir Toači Pilaton hidroelektrinių statybose, taip pat tikėtasi didesnio Ekvadoro susidomėjimo ginkluotės įsigijimo klausimu. Tačiau, Rusijos nusivylimui, pasiekti susitarimai su Ekvadoru buvo gana kuklūs: abiejų šalių lyderiai pasirašė tik bendro pobūdžio deklaraciją dėl strateginio bendradarbiavimo politikos, saugumo, aplinkos apsaugos, švietimo, mokslo, turizmo ir kultūros sferose, šalys susitarė tik dėl dviejų rusiškų sraigtasparnių „Mi – 171E Hip“ pardavimo Ekvadorui. Rusijos ir Ekvadoro bendradarbiavimas energetikos srityje apskritai nebuvo įtvirtintas nė vienu kontraktu – Maskva turėjo tenkintis energetikos ministerijų atstovų pasirašytu abipusio supratimo memorandumu dėl bendradarbiavimo energetikos sektoriuje bei neįpareigojančiu sutikimu įtraukti Rusijos energetikos kompaniją „Inter RAO JES“ į Toači Pilaton hidroelektrinės statybas. Ekvadoras Rusijai leido aiškiai suprasti, kad Lotynų Amerikos šalimis nėra taip lengva manipuliuoti, kaip Rusija galėjo tikėtis.

Ekvadoras buvo suinteresuotas įsigyti didesnę rusiškos karinės ginkluotės ir gauti iš Rusijos paskolą, kuri savo dydžiu būtų analogiška Rusijos suteiktam kelių milijardų JAV dolerių kreditui Venesuelai ir Nikaragvai. Tačiau ganėtinai kuklūs Maskvos siūlymai (200 mln. JAV dolerių kreditas) nublanko prieš svarbesnius Ekvadoro užsienio politikos prioritetus ir vidines priežastis, paskatinusias Ekvadorą susilaikyti nuo pernelyg glaudžių santykių su Rusija plėtros. Kitaip nei Venesuelos ir Nikaragvos vadovų, Ekvadoro prezidento R. Correa padėtis vidaus politikoje stabili – 2009 m. balandį R. Correa buvo perrinktas naujai kadencijai, R. Correa partija turi daugumą vietų šalies parlamente, o visuomenės parama Ekvadoro prezidentui viršija 50 procentų. Be to, lyginant su Rusijos „sajungininkėmis“ Venesuela ir Nikaragva, Ekvadoras šiuo metu yra kur kas palankesnėje ekonominėje situacijoje – ūkio padėtį šalyje pavyko stabilizuoti, nors kritusios naftos kainos neigiamai paveikė valstybės biudžetą. Todėl Rusijos paskola ir didelis aktyvumas tarptautinėje arenoje Ekvadoro valdančiosioms politinėms jėgoms reikalingas kur kas mažiau, nei Venesuelos ir Nikaragvos politiniams vadovams.

Analitikai akcentuoja, kad svarbu įvertinti ir tai, kad Rusija anaipol nėra vienintelė didžioji Ekvadoro tarptautinė partnerė. Pagrindinės Ekvadoro naftos produkcijos pirkėjos yra JAV ir

Kinija (abi valstybės remia Gruzijos teritorinį vientisumą). Kinija ir Ekvadoras neseniai sudarė dvišalį susitarimą dėl naftos eksporto į Kiniją apimtį didinimo (juo Ekvadoras įsipareigojo daugiau nei 50 proc. naftos eksporto nukreipti į Kiniją). Kinija jau šiuo metu yra pasirengusi palankiomis Ekvadorui sąlygomis suteikti milijardinius kreditus ir dalyvauti bet kokiame ekonomiškai reikšmingame Ekvadorui projekte, nekeldama politinių reikalavimų. Tokioje situacijoje neracionalu gerinti santykius su Rusija bendradarbiavimo su JAV ir Kinija sėkmės sąskaita.

Ekvadoro prezidento vizitas Rusijoje nubrėžė Rusijos Lotynų Amerikos politikos ribas: kuklūs vizito rezultatai pademonstravo, kad glaudžių santykių su Lotynų Amerikos šalimis užmezgimas pirmiausiai privalo būti grindžiamas pragmatiškais ir konkurencingais pasiūlymais, kurie galėtų atsvirti kitų didžiųjų valstybių interesus Lotynų Amerikos regione, o partnerystė su Lotynų Amerikos šalimis turi daug mažiau ideologinio pagrindo, nei spėta.

● *Parengta remiantis: Kommersant.ru, Lenta.ru, RIA Novosti
(Nuotrauka iš Kommersant.ru)*